

כל המתאבל על ירושלים יזכה לראות בנחמת ירושלים

אתה תקום תרחם ציון כיעת לחננה כיבא מועד:

היגטים לשוניים ואתחנן פג

דקדוקי קריאה בפרשת ואתחנן ובהפטרה ובראשון של עקב

ג כג ואתחנן: הנ"ן בפתח.

ג כד אדני יי: אע"פ שבספר תורה כתוב שם הויה כאן הוא נקרא: אלהים. יש לשים לב לניקוד שם הויה, הניקוד שהובא כאן מתאים לשם אלה'

ג כה אעברה: הע"ן בשווא נח.

ההר הטוב הזה והלבנן: יש להאיץ מעט את קריאת התיבה הזה להסמיכה לתיבה הקודמת שכן הטפחא הוא המפסיק העיקרי ההר הטוב הזה - והלבנן

ג כו אל-תוסף: הטעם בת"ו מלעיל, הסמ"ך בסגול

ד ב על-הדבר אשר אנכי:

תיבת על-הדבר מוטעמת בפשטא ולא בקדמא

ד ה עליית שני

ד ט השמר: במלעיל

ד י כל-הימים אשר הם חיים: יש לשים לב לצירוף הטעמים הלא כל כך מצוי, פשטא-קדמא-מהפך-פשטא

ד יא וההר: בגרשיים ולא ברביע

ד יב זולתי: מלרע, הטעם לא נסוג

ד יד ואתי: בגרשיים ולא ברביע

ד טז ויצאך בפניו:

הב"ת שבראש תיבת בפניו בדגש קל למרות שהתיבה שלפניה בטעם משרת ומסתיימת בהברה פתוחה (ראה הערה 3)

ד יח באדמה: הב"ת בקמץ

ד כא עברי: הע"ן בקמץ קטן

ד כג פן-תשכחו את-ברית ה': פשטא-מהפך-פשטא ולא קדמא-מהפך-פשטא.

תמונת כל: טעם נסוג אחור למ"ם, כן הדבר גם בהמשך

ד כד קנא: דגש חזק בנו"ן, לשון קינאה

ד כה ועשיתם פסל: טעם נסוג אחור לש"ן.

בעיני ה'-אלהיך: המרכא במילה בעיני ושם ה' מוקפת למילה שלאחריה ולא במרכא

ד כו העידתי: במלעיל, טעם תלישא אינו מורה על מקום ההטעמה

ד ל וְשַׁבָּת וְשִׁמְעָתָּ: שתיהן במלרע

ד לא נִשְׁבָּע: יש להקפיד על קריאת העי"ן שלא תישמע כה"א

ד לב הִנְהִיָּה: ה"א שנייה בשווא נח

ד לג הִשְׁמַע: במלעיל ונחץ קל במ"ם מפני הגעיה

ד לה הִרְאָתָּ: הה"א בקמץ קטן; האל"ף צריכה להישמע. לא הוֹרִיתָ!

ד לו לִי־סֶרֶךְ: כ"ף סופית דגושה

ד לח לְהוֹרִישׁ גּוֹיִם גְּדֻלִּים וְעַצְמִים: יש לשים לב לצירוף הטעמים הנדיר.

לָתֶת-לָּךְ: געיה בלמ"ד הראשונה

ד לט : וַיִּדְעָתָּ ... וְהִשְׁבָּתָּ: שתיהן מלרע

ד מ וְשִׁמְרָתָּ: מלרע

ד מא עליית שלישי

מְזַרְחָה: במלרע, הזי"ן בשווא נח והרי"ש אחריה בשווא נע, לא בקמץ

ד מג לְרֹאשׁוֹנֵי האל"ף אינה נשמעת, השורק שייך לרי"ש: לְרֹבְנֵי; לְמַנְשֵׁי: געיה בלמ"ד והמ"ם בשווא נע

ד מח שִׁאֲן: שי"ן שמאלית

ה א עליית רביעי

ה ג אֲנַחְנוּ אֵלֶּה פֶּה הַיּוֹם כָּלָנוּ חַיִּים: יש להאיץ מעט את קריאת תיבת הַיּוֹם המוטעמת בטפחא, להסמיכה לתיבה שלפניה שלא יישמע כאילו המפסיק העיקרי הינו התביר:

אֲנַחְנוּ אֵלֶּה פֶּה הַיּוֹם - כָּלָנוּ חַיִּים. אֵלֶּה פֶּה: ללא דגש בפ"א בטעם תחתון:

מִבֵּית עֲבָדִים במונח-אתנחתא ולא במרכא-סו"פ,

דהיינו, פסוק ראשון מתחיל אֲנַחְי ה' ומסתיים עַל-פָּנַי. יוצא לפי זה שפסוק זה כולל את כל הדיבר הראשון ותחילת הדיבר השני.

לקוראים בטעם עליון: מִבֵּית עֲבָדִים במרכא-סו"פ.

אין להשגיח כלל על הרביעי שיש בקורן במילה עבדים. תיבת אֲנַחְי מוטעמת בטפחא כך שכל הדיבר הראשון בפסוק אחד. הפסוק השני מתחיל לֹא יִהְיֶה-לָּךְ וטעם אתנח בתיבת לְשֹׁנָי. יוצא שכל דיבר ודיבר נתון בפסוק נפרד.

ההערות הבאות מתייחסות בעיקר לקריאה בטעם עליון:

ה ו אֲנַחְי ה' אֵלֶּהיךָ ... עֲבָדִים: הדיבר הראשון כולו בפסוק אחד, תיבת עֲבָדִים בטעם סו"פ (סילוק)

ה ח כָּל-תְּמוּנָה: יש להיזהר לא להוסיף וא"ו החיבור כמו במקבילה בפרשת יתרו

ה ט תַּעֲבִידֶם: התי"ו בקמץ גדול והעי"ן בקמץ קטן.

קָנָא: קו"ף פתוחה, יש להקפיד על הדגשת הנו"ן כן הדבר בהמשך בפרק ו טו

ה י וְעָשָׂה חֶסֶד: טעם נסוג אחור לעי"ן. לְאֶלְפִים: הלמ"ד הראשונה בפתח
ה יג לפי טעם תחתון:
וְעָשִׂיתָ כָּל-מְלָאכְתָּךְ ולפי טעם עליון: וְעָשִׂיתָ כָּל-מְלָאכְתָּךְ.
בטעם התחתון וְעָשִׂיתָ בטיפחא ואז הכ"ף בתיבה כָּל דגושה;
בעליון וְעָשִׂיתָ במונח ועל כן הכ"ף בתיבה כָּל, רפויה
ה יד אַתָּה וּבְנֶךָ-וּבִתְּךָ וְעַבְדְּךָ וְאִמָּתְךָ וְשׁוֹרְךָ וְחֹמְרְךָ וְכָל-בְּהֶמְתְּךָ: יש לשים לב
להבדלים בין מקרא זה לבין המקבילה בפרשת יתרו (גם במילים גם בטעמים)
ה טז יִיטֹב לָךְ: טעם נסוג אחור ליו"ד
ה יז וְלֹא תִנָּאֲף וְלֹא תִגְנֹב: וא"ו החיבור בראש כל דיבר בשונה מפרשת יתרו תחתון: לֹא
תִרְצָח וְלֹא תִנָּאֲף: בשתי מערכות הטעמים, הצד"י והאל"ף קמוצות. התו"ן בתחתון רפויות,
ובטעם עליון בדגש
ה יח וְעַבְדְּךָ וְאִמָּתְךָ שׁוֹרְךָ וְחֹמְרְךָ:
וא"ו החיבור מנוקדת שוא, פתח, פתח (ניקוד בפתח לפני גרונית חטופה למנוע שני חטפים בראש
מילה)
ה יט עליית חמישי
ה כ כְּשִׁמְעֶכֶם: השי"ן בקמץ קטן
ה כד וְשָׁמַע: געיה בשורק והשי"ן בשווא נע¹
ו ב מְצֹדֶךָ: כ"ף סופית רפויה
ו ד עליית ששי
ו ז שָׁמַע: יש להקפיד בקריאת העי"ן. יִשְׂרָאֵל: להיזהר לא לומר איִשְׂרָאֵל.
ובאותיות אנגליות: Yisrael ולא Israel
אָחָד: לפי הדין צריכים להאריך בדל"ת²
ו ז בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ: הבי"ת שבראש תיבת בְּבֵיתְךָ בדגש קל למרות שהתיבה שלפניה בטעם
משרת ומסתיימת בהברה פתוחה³.
ו ז וּבְשִׁכְבְּךָ: הבי"ת אחרי הו"ו בשוא נח אע"פ שבאות לפניה יש געיה
ו י לְאִבְתֶּיךָ לְאִבְרָהָם: שתי תיבות רצופות בטעם תביר. לָתֵת לָךְ: טעם נסוג אחור ללמ"ד
ו יא וּבָתִּים: אזלא-גרש באותה תיבה ובהברות סמוכות, הת"ו דגושה. לֹא-מְלֹאֲתָ: במלעיל
ו יג תִּירָא וְאִתּוֹ תַעֲבֹד: יש להזהר מפסוק דומה: דברים י כ תִּירָא אֶתוֹ תַעֲבֹד
ו טז בַּמָּסָה: כאן הבי"ת בפתח בשונה ממשנהו בפרשת וזאת הברכה
ו יח יִיטֹב לָךְ: טעם נסוג אחור ליו"ד. וּבָאֲתָ: במלעיל

¹ לא בחטף כפי שמופיע בחלק מהדפוסים שאז מטרת החטף היא, כיוון שהוא באות שאינה גרונית, להורות על קריאה בשווא נע

² אָחָד: במבטא רגיל שאינו מבחין בין דל"ת דגושה לרפויה, או יותר נכון בדל"ת דגושה, אי-אפשר להאריך בדל"ת, יש שכדי "לפתור" בעיה זו מוסיפים כעין צליל של נו"ן מתמשך ואין זה פתרון

³ במחברת התיגאן כלל זה מכונה "כלל הצבותות", כאשר בראש המילה בל"ת או כ"ף כשהן אותיות שימוש, ואחרי הבי"ת בל"ת נוספת או פ"א; ואחרי הכ"ף כ"ף נוספת – אותיות אלה דגושות.

ו כ כִּי-יִשְׁאָלֶךָ: האֱלֹהִים בְּקִמְץ רָחֵב וְהַלֵּמֶ"ד בְּשׁוּא נֶעַ

ו כג לְתֵת לָנוּ: טַעַם נִסּוּג אַחֲרֵי לִלְמֵ"ד

ו כה תְּהִיָּה-לָנוּ: גַּעִיָּה בְתִ"ו וְדָגֵשׁ חֶזֶק בִּלְמֵ"ד מִדִּין דְּחִיק

ז א עֲלִיית שְׁבִיעִי

גוֹיִם-רַבִּים: גַּעִיָּה בְּגִימֵ"ל

ז ב תְּחַנֵּם: הַחִ"ת בְּקִמְץ קָטָן

ז ה כִּי-אֵם-כָּה: כִּי בְּמִקָּף וְלֹא בְּמוֹנַח

ז ז הַמֶּעֶט: הַמֵּ"ם בְּשׁוּוֹא נֶחַ

ז ח מִיַּד פְּרָעָה מְלֶךְ-מִצְרַיִם:

טַעַם טַפְחָא בְּתִיבַת מִיַּד

ז ט מַפְטִיר

ז י לְהַאֲבִידוֹ: הַעֲמָדָה קֹלָה בַּה"א לִמְנוּעַ הַבִּלְעָת הַאֱלֹהִים

הַפְטֵרָה וְאַתְחַנֵּן, יִשְׁעִיהוּ מֵא-כּו:

ב עַל-לֵב: יֵשׁ לְהַקְפִּיד עַל הַפְרָדַת הַתִּיבּוֹת

ד כָּל-גִּיּא: הִיר"ד וְהַאֱלֹהִים נַחוּת (אֵינָן נִקְרָאוֹת, כִּאִילוֹ כְּתוּב גֵּא ge בְּלִטִּינִית)

ז נִבֵּל-צִיץ: הַטַּעְמָה מִשְׁנִית בְּנוֹ"ן⁴ נִשְׁכָּה בּוֹ: טַעַם נִסּוּג אַחֲרֵי לִנּוֹ"ן וְדָגֵשׁ חֶזֶק בְּבִ"ת מִדִּין אֲתִי

מִרְחִיק. אֲכֵן חֲצִיר הָעֵם: סֹדֶר הַטַּעְמִים כֹּאן הוּא מִרְכָּא טִיפְחָא סִילּוּק⁵

ח נִבֵּל צִיץ: טַעַם נִסּוּג אַחֲרֵי לִנּוֹ"ן וְהַטַּעְמָה מִשְׁנִית בְּבִ"ת

י מְשֻׁלָּה לּוֹ: טַעַם נִסּוּג אַחֲרֵי לִמֵּ"ם וְהַשִּׁי"ן בְּשׁוּוֹא נֶעַ

יב וְכָל: הַכ"ף בְּקִמְץ רָחֵב! (לְשׁוֹן מִדִּידָה)

יג מִי-תִּבֶּן אֶת-רוּחַ ה': טַעַם טַפְחָא בְּתִיבַת אֶת-רוּחַ, יֵשׁ לְהִיזְהֵר מִדְּפוּסִים מְשׁוּבָשִׁים אֲשֶׁר

הַטַּעֲמֵמוֹ טַפְחָא בְּתִיבַת מִי-תִּבֶּן וְיֵשׁ בְּכָךְ כִּדִּי לְשִׁבֵּשׁ אֶת מִשְׁמַעוֹת הַמִּקְרָא, וְחִמּוּר מִכָּךְ הַזִּיּוּף

הַנוֹצֵרִי שֶׁ"תִּכְן" הַטַּעֲמֵמוֹ בְּפִשְׁטָא, וְ"רוּחַ ה'" בְּמוֹנַח זֶקֶף קָטָן⁶ וְאִישׁ עֲצָתוֹ יוֹדִיעָנוּ: טַעַם טַפְחָא

בְּתִיבַת וְאִישׁ וְלֹא בְּמִרְכָּא כְּבַחֲלֵק מִהַדְּפוּסִים

יֵד אֶת-מִי נוֹעֵץ: הַעִי"ן בְּקִמְץ⁷

⁴ במילים מוקפות לא מקובל לדבר על המילה המוקפת (הראשונה) מלעיל או מלרע כי שתי המילים נחשבות לאחת. כאן הושם טעם בנר"ן להראות על העמדה משנית, וגעיא בב"ת העמדה קלה יותר. בכתר ארם צובא יש כאן מקף המחובר למילה הבאה. ר"מ ברויאר ז"ל השווה לפסוק הבא והשמיט את המקף. גם במהדורת דותן ע"פ לנינגרד אין מקף. לפי הטעמה זו יש שוויון מוחלט בין שני הפסוקים.

⁵ כן הוא בכתר ארם צובא ובלנינגרד. לכן אין לחוש כלל להטעמה ההפוכה בקורן

⁶ יש כאן ניסיון נוצרי מסיונרי לשרבב את רוח הטומאה לכתבי הקודש! עיין בגיליון ואתחנן סז

⁷ בניגוד לדברי ראב"ע, אבל כא"צ [גם לנינגרד] מכריע

יח **תִּדְמִינֶיךָ**: המ"ם בדגש חזק ובשווא נע, לא בחירק, בדומה לו בהמשך פס' כה. **תַּעֲרֹכוּ**
 לֹו: הטעם נסוג לת"ו⁸
 יט **וְצִרְיָ בְּזֶהָב יִרְקַעְנֻךְ**: טעם טפחא בתיבת **וְצִרְיָ**.
 כ **הַמִּסְכָּן**: געיה בה"א והמ"ם אחריה בשווא נע
 כג **שִׁפְטֵי אֶרֶץ**: טעם נסוג אחור לשי"ן
 כד **בַּל-שָׂרֵשׁ**: במלרע.
 זג **וְגַם-נָשָׁף בָּהֶם**: תיבת **וְגַם** במקף ולא בקדמא
 כו **נִעְדָּר**: העי"ן בשווא נח
מנחת שבת פרשת עקב:
 ז יב **וּשְׁמִרְתֶּם וַעֲשִׂיתֶם אִתְּכֶם**: מוטעם מרכא-טיפחא ולא טיפחא-מרכא
 ז יג **וְאַהֲבֶךָ**: העמדה קלה בוא"ו למנוע הבלעת האל"ף החטופה, הטעמה משנית בה"א, והבי"ת
 אחריה בשווא נע: ו-אה-בך. **וּבִרְכָּךָ**: כ"ף ראשונה בשווא נח למרות הקושי. **לִתֵּת לָךְ**: טעם נסוג
 אחור ללמ"ד
 ז טז **נִתַּן לָךְ**: אין טעם נסוג אחור לנר"ן
 ז כב **שְׁנֵי בַּמִּנְחָה שֶׁבַת**
 ז כד **וְהָאֲבִדְתָּ**: העמדה קלה בה"א למנוע הבלעת האל"ף
 ז כה **וְלִקְחֶתָּ לָךְ**: תיבת **וְלִקְחֶתָּ** במלרע ואין טעם נסוג אחור, כנ"ל בהמשך הפסוק **תִּנְקֹשׁ בֹּו**
 ח א **אֲשֶׁר אֲנֹכִי מִצִּוְךָ הַיּוֹם תִּשְׁמְרוּן לַעֲשׂוֹת**: יש להאיץ את קריאת תיבת **הַיּוֹם** המוטעמת
 בטפחא, מפסיק עיקרי, להסמיכה לתיבה שלפניה שלא יישמע כאילו התביר מפסיק גדול ממנו:
אֲשֶׁר אֲנֹכִי מִצִּוְךָ הַיּוֹם - תִּשְׁמְרוּן לַעֲשׂוֹת
 ח ב **הַזֵּלֶכְךָ**: כ"ף ראשונה בשווא נע ולא בחטף. **אֱלֹהֶיךָ זֶה**: שני תבירים מתרדפים. **עֲנֵתְךָ**:
 דגש חזק בנר"ן, מלשון עינוי, כן הדבר גם בהמשך הפרק פס' טז
 ח ג **וַיַּעֲנֶךָ**: הי"ד בשווא נח לא בפתח והנר"ן דגושה ובשווא נע, מלשון עינוי
 ח ד **שְׁלִישִׁי בַּמִּנְחָה שֶׁבַת**
 ח ה **יִיסֶר**: יו"ד ראשונה בשווא נע, יו"ד שנייה בפתח. **מִיִּסְרְךָ**: כ"ף סופית דגושה
 ח ז **נִחְלִי מִיָּסִים**: טעם נסוג אחור לנר"ן. הנר"ן במונח והמילה איננה מוקפת
 ח ט **תֵּאֱכַל-בָּהּ**: געיה בת"ו.
לֹא-תִחַסֵּר כָּל בָּהּ: טעם טפחא בתיבת **כָּל**
 ח י **וְאִכְלֶתָּ וְשִׂבַּעְתָּ וּבִרְכָּתָּ**: הראשונה במלרע והשנייה במלעיל עקב ההפסק, והשלישית שוב
 מלרע.
נִתַּן-לָךְ: געיה בנר"ן

⁸ במקומות בודדים נסוג הטעם שתי תנועות אחורה כמו וְעָרְמוּ מִיָּם (שמות טו, ח) או יַעֲרְפוּ טַל (דברים לג, כח)

זרע שמשון. וְאַתְחַנֵּן אֶל ה' בְּעֵת הַהִיא לֵאמֹר (דברים ג, כג). פירש"י לאחר שכבשתי ארץ סיחון ועוג דמיני שמא הותר הנדר. וצ"ע מדוע דוקא אחר שכבש את ארץ סיחון ועוג עלה כך בדעתו של משה. ועוד יש לדקדק מדוע משה התאוה כ"כ להיכנס לארץ ישראל, וכי לאכול מפריה הוא צריך, ואם תאמר מפני שרצה לקיים את המצוות שתלויות בארץ, הלא הבטיחו הקב"ה לשלם לו שכר כאילו קיימם (ע' סוטה יד.), וא"כ מדוע רצה כל כך להיכנס לארץ ישראל עד שהוצרך הקב"ה לצוות עליו רב לך אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה. ויש לתרץ, דהנה אמרו (כתובות קי): כל הדר בחו"ל דומה כאילו אין לו אלוה, וכל הדר בא"י דומה כמי שיש לו אלוה. וכן מצינו אצל יעקב אבינו שאף שהקב"ה כשנגלה אליו בחלום כתיב וְהָיָה אֲנֹכִי עִמָּךְ (בראשית כח, טו), אעפ"כ בהמשך דבריו אמר יעקב שרק אם יִשְׁבְּתִי בְּשָׁלוֹם אֶל בֵּית אָבִי, אז דוקא היינו כשיחזור לארץ ישראל, וְהָיָה ה' לִי לְאֱלֹהִים. וכך גם משה רבנו אף שעלה לשמים והיה נקרא אֱלֹהֵי הָאֱלֹהִים (דברים לג, א), עדיין רצה להמשיך להתעלות עוד יותר ולהיכנס לארץ ישראל בכדי לזכות למדה זו שיהיה ה' לו לאלוקים בזכות עצמו, כי אף שזכה למדריגות גבוהים מקודם, הכל היה בזכות ישראל, והיה לו בוש פנים ליהנות מאחרים ולא בזכות עצמו. ועל כך השיב לו הקב"ה רב לך אל תוסף, היינו שאע"פ שזכית בגלל בני ישראל, עם כל זה אין לך סיבה להיות עם בוש פנים משום כך, שהרי הם יזכו בגללך לתחיית המתים, כידוע שלכך נקבר משה בחו"ל, וזה הרבה יותר ממה שאתה זכית בגללם, נמצא שאתה נתת להם יותר ממה שקבלת מהם, וממילא אין סיבה להרגיש בוש פנים. וזה כוונת הכתוב רב לך, היינו שאתה נותן להם יותר, ומשום כך 'אל תוסף', היינו שאין סיבה שתצטרך להמשיך לבקש להיכנס לא"י. ולפי"ז מובן מדוע דוקא לאחר כיבוש סיחון ועוג חשב משה שהותר הנדר, משום דלפני כיבוש סיחון ועוג נתיירא משה שמא מחמת העונות של בני ישראל לא יזכו הם להיכנס לא"י, וממילא גם הוא לא יזכה לכך שהקב"ה יהיה לו לאלוקים, שהרי אמרו (ברכות לב). שאמר לו הקב"ה שכל גדלותו רק משום ישראל. אמנם כשראה משה שהיה הקב"ה עמו במלחמת סיחון ועוג, והיתה התחלת זכות לישראל לכבוש את כל הארץ, לכן חשב משה בדעתו שיהיה גם לו זה הזכות.

בן לאשרי. ואתחנן. אמרו חז"ל: מתנת חינוס, אע"פ שיש להם לצדיקים לתלות במעשיהם הטובים, אין מבקשין מהקב"ה אלא מתנת חינוס, ע"כ. ויש לדקדק דהרי עה"פ מִי הִקְדִּימְנִי וְאֶשְׁלֶם (איוב מא, א), אמרו רז"ל (ויקרא רבה כזב), שאין לו לשום בריה חוב אצל הקב"ה, דמי קיים מצות מילה עד שלא נתתי לו בן, מי עשה ציצית עד שלא נתתי לו טלית, מי עשה מזוזה עד שלא נתתי לו בית, ואיך אמרו חז"ל שיש להם לצדיקים לתלות במעשיהם הטובים. אך כתב בספר דברי אמת מהחזוה מלובלין זי"ע וז"ל: חֲנֻנוּ ה' חֲנֻנוּ כִּי רַב שְׁבַעְנוּ בּוֹז (תהלים קכג, א), דאיתא בזהר ברעיא מהימנא שביקש משה מאליהו ז"ל להתפלל אל ה' שלא יהיה הת"ח מבוזים בעיני העולם, וידוע שת"ח ניצוצי משה, והנה עשרה לשונות של תפלה יש, ודאי יש טעם על כל לשון, וי"ל כשמבקש חן, קאמר לשון 'חנינה'. וזה י"ל 'חננו ה' חננו', תן לנו החנינה להיות לנו חן בעיני ההמון, וכן לישראל בעיני האומות, כי רב שבענו בוז, וזהו 'ואתחנן אל ה' בעת החוא', הזמן הפחות הוא זמן עקבות דמשיחא, 'לאמור' לשון הִתְאַמְּרָת (דברים כו, יו), להיות חשובים בעיני ההמון וישראל בעיני האומות, עכ"ל. והנה ידועים דברי חובת הלבבות (שער הכניעה פ"ד), שכל המדבר לה"ר או מבזה ת"ח, הנעלבין ואין עולבין ומקבלין יסורי הבזיון באהבה, אז כל מעשים טובים של המדבר ומבזה נכתבים על שם המתבזה או שנדבר עליו, ועבירות שלהם נכתבים על המבזה או מי שדיבר לה"ר. ולפי זה פירשנו הפסוק 'חננו ה' חננו כי רב שבענו בוז', דאחר האסון הנורא שנתקיים בנו התוכחה וְאֶבְדָּה חֻמַּת חֻמָּיו וּבִינָתוֹ נִבְּזוּ תִּסְתַּתֵּר (ישעיהו כט, יד), ורוב הגאונים והצדיקים האמיתים מתו במיתות משונות הי"ד, הנה העזי

פנים חוצפא יסגי לבזות את כל הת"ח ויראי שמים שהם החייבים בהאסון במה שמנעו הסרים למשמעתם מעלות לא"י, ואומרים כי אם היו מסייעים שיקנה כרטיסי עליה שהיה אפשר אז לקנות, והיו בני ישראל עולים ומתישבים בא"י, היו ניצולים רבבות מבני ישראל, ואף כי הם עצמם גם עתה נוסעים חזרה לפולניה ומהם משתקעים בארץ אשכנז הרוויה מדם בני ישראל ומחבקים חיק בנות המרצחים, ואין בדעתם לגמרי לחיות בא"י, זה פרי החוצפה שידבר מה שידוע בעצמו שהוא שקר, אך בכדי להבזות את המוכיחו, ומי קרוב יותר לכוס הבזיון מהת"ח ורב העיר, שבכל יום מוכרח לעורר למוסר אונם. אכן גם הקהל השומע בבזיון הרב ושותקים, לא ינקה, כעובדא דר"א בן ר"ש (ב"מ פד:), ועל ידי זה נשארים בלי מעשים טובים כנ"ל, ומוכרחים לבקש מתנת חנם. וזה שאמר הכתוב 'חננו ה' חננו', 'כי' את הרב', 'שבענו בוז', ונכתבו על פנקסו מעשים טובים שלנו. ולכן אותם הנעלבים ואינם עולבים שהשיגו ממחרפיהם שעלבו, דברשעים כתיב 'וּמִשְׁלֵם לְשֹׁנָיו אֵל פִּנּוֹ' (דברים ז, י) בעוה"ז, דין הוא שהשי"ת ישלם לרב הזה ג"כ בעוה"ז. וזה כוונת רז"ל אע"פ שיש להם לצדיקים לתלות במעשיהם הטובים, היינו במה שאומרים מוסר וכופין הרשעים לקיים המוטל עליהם, 'ומעשיהם' הוא מלשון 'גט המעושה', וכמו דכתיב בישעיה 'וְהָיָה מַעֲשֵׂה הַצִּדִּיק (ישעיהו לב, יז)', ודרשו (ב"ב ט). על גבאי צדקה שכופין העם ליתן צדקה, וזה 'מעשיהם', מה שכופים 'הטובים', היינו שהרשעים ישובו מדרכם הרעה ויעשו דברים טובים, ועיד"ז נתבזו מהם, וממילא ירשו מעט זכויות של הרשעים, שזמן פרעון שלהם הוא בעוה"ז, ומי נתבזה יותר ממה רבינו עד שהעידו רז"ל (מוע"ק יח: עה"פ זיקנא לְמִשְׁחָה בְּמַחְנֶה (תהלים קו, טז)', שכל אחד קנא לאשתו ממה, היתכן חוצפא ושטות כזה, אעפ"כ אין מבקשים מהקב"ה אלא מתנת חנם, כי מחזירים להרשעים חלקם. כמו שכתבו (שער הכונות דרוש מזמור שיר ליום השבת) על דברי חז"ל (שבת פח.) עה"פ 'וַיִּתְּנֵם לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת עֲדֵים מִהָרַב וּמִשְׁחָה יָקַח אֶת הָאֶהָל (שמות לג, ו-י)', שהכתרים שנלקחו מבני ישראל, זכה משה, ומשה נוהג בהם טובת עין ומחזירם לבני ישראל בכל שבת קודש.

דפי פרשת השבוע בר-אילן ואתחנן פג

"וַיִּתְּעֶבֶר יְיָ בִּי לְמַעַנְכֶם"

פרופ' יואל אליצור חוקר ומרצה בתחומי הגיאוגרפיה המקראית, תנ"ך, הלשון העברית והלשונות השמיות. לימד במכללות ובאוניברסיטה העברית.

שבעת הפסוקים הראשונים של פרשתנו מסיימים את הנאום הראשון של משה, ולמעשה הם שייכים לפרשת דברים. אחריהם בא הפסק של פרשה פתוחה, הראשון מסוג זה בספר דברים, ללמדך שכאן מסתיים נאום הפתיחה של משה. מסורת חלוקת הפרשיות שלנו קטעה את רצף הנאום של משה, כנראה משום "אֵל תַּעֲמֹד בְּדָבָר רָע (קהלת ח, א)"; לא כדאי לסיים ב'בית פעור', והרבה יותר נעים לגמור בהבטחה המרוממת "לֹא תִירָאוּ כִּי ה' אֱלֹהֵיכֶם הוּא הַנִּלְחָם לְכֶם" הנאום הראשון של משה הוא נאום פתיחה שהוא נאום סיכום – סקירת הדרך שעברנו יחד, אני משה ואתם העם, עד לרגע זה. אבל הדגש שבו יכול להפתיע את כל מי שחושב חשיבה 'דתית' או 'היסטורית' שגרתית. כל הנאום הזה חתום בחותם ההליכה אל הארץ המובטחת. משה מתעלם כאן במופגן מיציאת מצרים וקריעת ים סוף, מעשרת הדברות, ממעשה העגל, מהקמת המשכן וממרד קורח דתן ואבירם. לאלה הוא עתיד לחזור בנאומים הבאים. לפי משה, העיקר התחיל דווקא כשנצטוונו לעזוב את חורב וללכת אל הארץ, שאת חבליה הוא מפרט בחיבה גדולה: בערבה, בהר ובשפלה, בנגב ובחוף הים, ארץ הכנעני והלבנון עד הנהר הגדול נהר פרת: "בָּאוּ וַיִּשְׁאוּ אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁפַּע ה' לְאַבְרָהָם" (דב' א:ח). הנאום הארץ-ישראלי הזה מתמקד בחטא הנורא של המאיסה בארץ ותוצאותיה, עובר לספר בהרחבה ובלשון חגיגית על המסע אל הארץ, ובעיקר על כיבוש ארצות סיחון ועוג והנחלתן לראובן גד וחצי מנשה המתחייבים לעבור חלוצים לפני אחיהם. הוא מסתיים בהעברת ההנהגה לקראת כיבוש הארץ ויישובה ליהושע אשר "הוא יַעֲבֹר לִפְנֵי הָעָם הַזֶּה וְהוּא יַחֲיִיל אוֹתָם אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר תִּרְאֶה". המנהיג הפורש רק ישקיף על הארץ מראש הפסגה.

למה לא נכנס משה אל הארץ? משה מסביר אבל לא בדיוק מנמק: "וַיִּתְּעַבֵּר ה' בִּי לְמַעַנְכֶם וְלֹא שָׁמַע אֵלַי וַיֹּאמֶר ה' אֵלַי רַב לָךְ אֶל תּוֹסֵף דַּבֵּר אֵלַי עוֹד בְּדִבְרֵי הָזֶה". בולט כאן בהיעדרו חטאם של משה ואהרן במי מריבה. פסוק זה מצטרף לאמירה קודמת של משה בתוך נאומו יחד עם סיפור גזירת ה', שכל הדור הרע שמאס בארץ הטובה לא יזכה לראותה: "גַּם בִּי הִתְאַפָּה ה' בְּגִלְלֶכֶם לֵאמֹר גַּם אֶתֶּה לֹא תִבָּא שָׁם. יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נֹון הָעֹמֵד לִפְנֵיךָ הוּא יֵבֵא שָׁמָּה" (דב' א:לז-לח). פעם נוספת משה חוזר על אותם הדברים בלשון אחרת בנאומו השני בפרק הבא: "וְה' הִתְאַפָּה בִּי עַל דְּבָרֶיכֶם וַיֹּשְׁבַע לְבַלְתִּי עֲבֹר אֶת הַיַּרְדֵּן וּלְבַלְתִּי בֹא אֶל הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ נַחֲלָה" (דב' ד:כא). אם כן, לפי דברי משה, הסיבה אינה חטא מי מריבה, אלא משה כמנהיג העם מקבל יחד עם העם את העונש שלא לבוא אל הארץ, והוא האחרון למות לפני הכניסה בשעריה.

אמירה זו שונה לגמרי ממה שנאמר בפרשת חקת: "וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אַהֲרֹן יֵצְאוּ מִן הָאֶמְנֶתֶם בִּי לְהַקְדִּישֵׁנִי לְעֵינֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל לְכֹן לֹא תֵבִיאוּ אֶת הַקֹּהֶל הַזֶּה אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לָהֶם" (במ' כ:יב), ושוב בפרשת פינחס: "כֹּאֲשֶׁר מְרִיתֶם פִּי בַמִּדְבָּר עַן בְּמִרְיַת הָעֵדָה לְהַקְדִּישֵׁנִי בַמִּים לְעֵינֵיהֶם" (במ' כז:יד). איך ניתן להסביר את הסתירה הזו?

למבקר המקרא יש פתרון פלא לכל שאלה מסוג זה: מחלוקת בין המקורות. הסיפור במדבר (שאותו משייכים ל"מקור הכהני") סובר שמשה ואהרן נענשו בגלל חטאם במי מריבה (ואם הסיפור במדבר כ' אינו בהיר דיו וגורם לקשיים, הבה נשער שבמקור היה שם סיפור שבו חטא משה ואהרן היה מובהק יותר, אלא שהוא הושמט בטעות או בכוונה ואנחנו יכולים לאמץ את מוחנו ולהציע שחזורים...). ואילו לפי המקור ה'דברימי', ה'דויטרנומי', חטא מי מריבה לא היה ולא נברא, ומשה נענש עם העם כולו בעקבות חטא המרגלים. אומנם קשה שבסוף ספר דברים (לכ:טז) נאמר שוב: "עַל אֲשֶׁר מָעַלְתֶּם בִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִי מְרִיבַת קִדְשִׁי", אך ניתן לומר שכאן חדר טקסט מן המקור ה'כהני'... אנו נשאיר את סכין המנתחים לחדר הניתוח, ונשאל, היש דרך ליישב את הקושי? הפתרון של הרמב"ן (בפירושו לדב' א:לז) הוא, שאגב הזכרת עונש המרגלים והנגננים, ולעומתם שבחם של כלב ויהושע שיבואו אל הארץ, משה מזכיר בסוף ארבעים השנה גם את חטא העם במי מריבה, שגרם גם לו להיכשל בחטא, ומתוך כך להעביר את הנהגת העם ליהושע. ואכן, פתרון כעין זה נרמז כבר בתהלים (קו:לב): "וַיִּקְצֹפוּ עַל מִי מְרִיבָה וַיִּרְעוּ לְמֹשֶׁה בְּעֶבְרָם", אבל בקריאת הפסוקים בספר דברים לפי פשוטם, פתרון זה אינו מספק, והרושם הוא שמשה לוקה יחד עם העם בעקבות המאסה בארץ.

יש להוסיף, שמלבד הסתירה בין הסיפור שבספר במדבר לדברי משה בספר דברים, האמירה גם קשה כשלעצמה; הרי משה האריך לספר בנאומו עד כמה ניסה להניא את העם מן החטא:

וַאֲמַר אֲלֵכֶם לֹא תַעֲרֹעְוּ וְלֹא תִירָאוּ מֵהֶם. ה' אֱלֹהֵיכֶם הִחֲלִיף לִפְנֵיכֶם הוּא יִלְחֶם לָכֶם כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה אֲתֶכֶם בְּמִצְרַיִם לְעֵינֵיכֶם. וּבַמִּדְבָּר אֲשֶׁר רִאִיתָ אֲשֶׁר נִשְׁאַף ה' אֱלֹהֶיךָ כֹּאֲשֶׁר יִשָּׂא אִישׁ אֶת בְּנוֹ בְּכָל הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר הִלַּכְתֶּם עַד בָּאֵכֶם עַד הַמָּקוֹם הַזֶּה. וּבַדֶּבֶר הַזֶּה אֵינְכֶם מֵאֲמִינִים בַּה' אֱלֹהֵיכֶם. הִחֲלִיף לִפְנֵיכֶם בְּדֶרֶךְ לְתוֹר לָכֶם מָקוֹם לְחִנּוּכְכֶם בָּאֵשׁ לִילָה לְרִאִיתְכֶם בְּדֶרֶךְ אֲשֶׁר תֵּלְכוּ בָּהּ וּבְעֵנִי יוֹמָם (דב' א:כט-ל).

אם כן, אין שותף נאמן ממנו ליהושע וכלב, למה ייענש עם העם ולא יהיה חלקו עם יהושע וכלב?

האמת היא שהכתוב עצמו מבחין היטב בין מה שנגזר על העם לבין מה שנגזר על משה. מתי המדבר תמו בהגיע העם אל נחל זרד (דב' ב:יד-טז), ואילו משה ממשיך עד הירדן ממש. ההדגשה בעניין העם היא שלא יראו את הארץ: "אִם יִרְאוּ אֶת הָאָרֶץ: "אִם יִרְאֶה אִישׁ בְּאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה הַדּוֹר הָרָע הַזֶּה אֶת הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לָתֵת לְאֲבֹתֵיכֶם זֹלָתִי כָּלֵב בֶּן יִפְנֶה הוּא יִרְאֶנָּה וְלֹא אֶתֶּן אֶת הָאָרֶץ" (דב' א:לה-לו). לעומתם, עיקר העניין של משה בעת פרידתו הוא: "עַלֹּה רֹאשׁ הַפִּסְגָּה וְשֵׂא עֵינֶיךָ יְמֵה וְצַפְנָה וְתִמְנָה וּמִזְרָחָה וּרְאֵה בְּעֵינֶיךָ" (דב' ג:כו). ועיקר העיקרים, צוואתו הנצחית של משה לדורות היא ספר דברים, שנאמר כולו בחודש האחרון לחייו בערבות מואב, והגיע לשיא ביום האחרון לחייו בכריתת הברית האחרונה, בציוויו ללויים: "לָקַח אֶת סֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה וְשָׂמְתֶם אֹתוֹ מֵצֵד אַרְוֹן בְּרִית ה' אֱלֹהֵיכֶם וְהָיָה שָׁם בְּךָ לְעֵד" (דב' לא:כו) ובשירת האזינו.

חושבני שהמפתח להבנת העניין כולו, וגם להבנת חטא מי מריבה, שכידוע התלבטו בהבנתו כל הפרשנים, הוא עריכת השוואה בין תפקודו של משה כמנהיג בתחילת הדרך לבין תפקודו בסוף הדרך. כלל ראשון במנהיגות הוא לפעול בזריזות ברגע שמתחיל משבר. ה' רמז

זאת למשה בפגישתם הראשונה לפני שהחל את שליחותו: "מִזֶּה בִּידְךָ? וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה. הַשְּׁלִיכֵהוּ אֶרְצָה וַיִּשְׁלַכֵהוּ אֶרְצָה וַיְהִי לְנַחֵשׁ וַיִּנָּס מִפְּנֵי. שָׁלַח יְדָךְ וַאֲחֻז בְּזַנְבוֹ וַיִּשְׁלַח יָדוֹ וַיִּחָזֶק בּוֹ וַיְהִי לְמִטָּה בְּכַפּוֹ" (שם' ד-ב:ז). המטה הוא סמל ההנהגה. אם תעזבנו לרגע, הוא יהיה לנחש ותנוס מפניו. ואולם, אם מייד תעז ותאחז בו בכוח, הוא ישוב להיות מטה בידך.

שיא המנהיגות של משה היה במעשה העגל. כשקרב אל המחנה, מייד: וַיִּשְׁלַךְ, וַיִּשְׁבֶּר, וַיִּקַּח, וַיִּשְׂרֹף, וַיִּזֶר, וַיִּשֶׁק. וברגע שמתחילה התארגנות של מרד נגדו, [א"ה. עד כה הבנתי שלא היה כל חשש למרד, בני לוי נתבקשו להרוג את הנכשלים בחטא העגל, רק אלפים בודדים נכשלו, ולא הייתה להם כל התנגדות] הוא מייד עומד בשער המחנה וקורא "מִי לִה' אֱלֹהִי" (שם' לב:כו), "שִׁימוּ אִישׁ חֶרְבּוֹ עַל יָרֵכּוֹ" (שם:כו:ז). למוחרת הוא אוסף את כל כוחותיו ויכולותיו ודורש מה: "וַעֲתָה אִם תִּשָּׂא חַטָּאתֶם וְאִם אֵין מַחְנֵי נָא מִסְפָּרָךְ אֲשֶׁר כָּתַבְתָּ" (שם:לב).

השיא בדעיכת המנהיגות של משה הוא אחרי ארבעים שנה, במעשה בעל פעור (במ' כ"ה). משה היה צריך לראות ולהגיב ברגע שהאיש הראשון מִיִּשְׂרָאֵל הלך אל המואבית או המדיינית הראשונה. אבל עבר זמן והתהליך התעצם עד שהוצרך הקב"ה להורותו מה שיעשה. פשט דברי ה' "קַח אֶת כָּל רְאִשֵׁי הָעָם וְחֻזַּק אוֹתָם לִה' נֶגֶד הַשָּׁמַיִם" (במ' כה:ד) היה להוקיע את המנהיגים כדי לכפר על כל העם, כי באשמתם, שלא הנהיגו כראוי ולא מנעו את החטא הלאומי, הייתה המגפה (כך מלמדת גם ההשוואה לפרשה הקשה של הגבעונים בסוף שמואל; רק כאן ושם נזכר הפועל 'להוקיע'. כמובן שיש הבדלים בין הפרשיות ואכמ"ל). משה פירש את ציווי ה', כמו אונקלוס והפרשנים, כפנייה אל שופטי ישראל להרוג את הנצמדים לבעל פעור עצמם, אבל גם בזה לא עמדו הוא וראשי העם, ולא עוד, אלא שזמרי בא עם המדיינית בפרהסיה לפניו, ולא עמד בהם כוח, אלא לבכות עד שקם פינחס.

[א"ה. היתכן דבר זה? מי שנאמר בו וּמֹשֶׁה בֶן מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה בָּמָתוֹ לֹא כָהֵתָה עֵינּוֹ וְלֹא נָס לָחוּת (דברים לז, 1), נתעייף במשך ארבעים השנים ואיבד את כשירותו?! אין ספק שהנאמר על ירמיהו

בְּטָרֶם אֶעֱרֹךְ בְּטָטֵן יַדְעִיתִיךָ וּבְטָרֶם תֵּצֵא מִרְחֹם הַקִּדְשִׁיתִיךָ, נכון לגבי מרע"ה ביתר שאת!]

איש כזה לא יוכל עוד להנהיג. כבר במי מריבה נכשלו משה ואהרן בחוסר יכולת להנהיג. איני יכול להיכנס כאן לפרשנות מקיפה בעניין מי מריבה, שעליו כתב שד"ל: "משה רבנו חטא חטא אחד והמפרשים העמיסו עליו שלושה עשר חטאים ויותר כי כל אחד בדה מלבו עוון חדש". אבל ברור לי, שהמפתח לפירוש נכון הוא כשל מנהיגותי שתוצאתו: "לֹכֵן לֹא תִבְיֹאוּ אֶת הַקֶּהֱלִי הַזֶּה אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לָהֶם" (במ' כ"ב). נראה שהכיוון הנכון הוא שמשה ואהרן ירדו לרמה של העם, ובתגובה לתלונות לא הזכירו את ה', אלא הציגו את עצמם כסוג של מכשפים עושי נפלאות: "הֲמֵן הִסְלַע הַזֶּה נֹצֵיא לָכֶם מִיָּם" (במ' כ"ב), ואז "הכריחו" את הקב"ה להשתתף איתם, כיוון שאילו לא היו מוציאים מים, היה העם כופר בה' ובמשה עבדו ("פעמיים" שבראשונה לא הוציא מים או הוציא טיפין, כדברי רש"י).

משה לא יכול להמשיך להנהיג, ואין זה בדיוק עונש. זה מה שצריך לקרות. אם ינסה להנהיג, כיבוש הארץ ייכשל. אפילו אם יהיה לצד יהושע, כפי שהמדרש שם בפיו, הוא יהיה גורם מפריע. הכרח למנות מייד את יהושע, ובלי שום גורם מעכב לצידו. יהושע מצטיין ב'פתאם' במלחמותיו (יה' יט, יא:ז). הוא האיש שיוכל להפוך את העם מעם נודד לעם כובש ומתנחל.

אבל משה המורה עדיין לא נס לחו, ואולי דווקא עכשיו יותר מקודם, ולכן ניתנה לו היכולת והזכות לדבר בפני העם את אלה הדברים, הברכה והקללה והברית והשירה.

משה צודק כשהוא אומר שהפסילה שלו מלהנהיג היא "בגללכם". התוכנית הייתה שמשה המנהיג, העשוי לבלי חת, הוא זה שיכניס את העם לארץ זמן קצר אחרי היציאה ממצרים וקבלת התורה. 'שלושים' ושמונה השנים שנוספו לגילי בגלל חטאיכם והתלאות הרבות שהבאתם עליי במריכם ובקשי עורפכם התישו את כוחי, והם שגרמו שלא אוכל להיות איתכם ברגע הגדול של כיבוש הארץ ויישובה, שלשמו פעלתי כל ימי חיי.

בפתיחת פרשתנו יש אולי היגד נוסף: "וַיַּעֲבֹר ה' בִּי לְמַעַנְכֶם". המשמעות היותר שכיחה של "למען" היא 'בעבור', 'לטובת'. ירידתי מהבמה בעת הזאת, אומר משה, היא למענכם, כדי שתוכלו לממש את הייעוד של כיבוש הארץ ובניינה. ע"כ פרופ' יואל אליצור נר"ו.

ד לט הרב גור אריה צור נר"ו. וידעת היום והשבת אל-לבבך כי ה' הוא האלהים בשמים ממעל ועל-הארץ מתחת אין עוד יש ליתן טעם, מדוע יפתח בבחינת השכל והידיעה [וידעת היום](#), ויסיים בבחינת הרגש והאמונה והשבת אל לבבך.

ויש לומר כי בא ללמדנו, שידיעה לבד או אמונה לבד אינם מספיקים, אלא צריך לשלבם זה בזה. ידיעה ברורה במה שאפשר לדעת, ועל גבי זה אמונה גם במה שלא ניתן לדעת.

ואשר על כן מומשיך הפסוק ה' הוא האלקים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד. כנגד הידיעה הברורה אמר בשמים ממעל וגו', שהם וכל צבאם נתפסים בחושים עד כמה שהשכל מכילים. אבל באמרו אין עוד, יתכוון לדבר שאין להוכיחו אלא היא האמונה הצרופה והמוחלטת, הנבנית על גבי ידיעת ה'.

וכאמרו לעיל, (ד, לה) 'אתה הראת לדעת כי ה' הוא האלהים [אין עוד מלבדו](#). ומפרש רש"י כשנתן הקב"ה את התורה פתח להם שבעה רקיעים, וכשם שקרע את העליונים, כך קרע את התחתונים וראו שהוא יחידי, לכך נאמר 'אתה, עם ישראל, הראת לדעת.

ורצונו לומר שעל גבי ידיעה זו, של 'אתה הראת לדעת, נבנית האמונה הצרופה של [והשבת אל לבבך שאין עוד מלבדו](#).

או כלל לדרך זו, כשם שהראת לדעת שאין עוד מלבדו בשמים ממעל, כן והשבת אל לבבך, שאין עוד מלבדו על הארץ מתחת.

ד מב זרע שמשון. ונס אל אחת מן הערים האל וחי. אמרו (מכות י): תלמיד שגלה, מגלין רבו עמו דכתיב ונס אל אחת מן הערים האל וחי עבד ליה מידי דתהוי ליה חיותא. אמר ר' זירא מכאן שלא ישנה אדם לתלמיד שאינו הגון, אמר ר' יוחנן הרב שגלה מגלין ישיבתו עמו, איני והאמר ר' יוחנן מנין לדברי תורה שהן קולטין וכו' לא קשיא הא בעידנא דעסיק בה והא בעידנא דלא עסיק בה, ע"כ. וקשה דלמה מגלין את הרב להמשיך ללמד לתלמיד שאינו הגון, ואם מפני שצריך לעשות לו דבר שיהיה לו חיות, א"כ מדוע לכתחילה אמרינן שלא ילמוד עם תלמיד שאינו הגון, הרי גם בתחילה צריך ללמוד עמו ולעשות לו דבר שיהיה לו חיים, שהרי התורה מביא אריכות ימים. ועוד קשה במה דאמרינן שלא ילמד אדם תלמיד שאינו הגון, דמנין יוכל הרב לידע מי הוא תלמיד הגון ומי לא. וי"ל שאם הרב רואה שהתלמיד מחזר תלמודו, ותמיד אינו פוסק מללמוד, הרי זה סימן שהוא ירא חטא, ובודאי הוא נחשב תלמיד הגון, ובאמת אם התלמיד היה עושה כך, ודאי לא היה בא לידי שגגת רציחה וחובת גלות, היות והתורה היתה מגנא ומצלא, וממילא עכשיו שבא לידי עבירה זו, הרי זה סימן שהרב לא בדק אחריו כראוי.

אלא דכשאנו רואים שעכשיו לאחר שבא מעשה לידו, הוא מתחרט על מעשיו ומתנהג כתלמיד הגון שמחזר אחר לימודו וכדומה, אז מגלין רבו עמו. ומה דאמרו דעבדינן ליה חיותא, היינו דוקא בשלומד לשמה, וכמו שמבואר בגמרא (שבת פח). דלתלמיד שאינו הגון, אין התורה נעשית לו סם חיים. והיינו דרך בשלומד לשמה, אז יש סיבה להגלות עמו את רבו כדי שיהיה לו חיות, אבל אם אינו לומד תורה לשמה, אז אין סיבה להגלות עמו את רבו, שהרי ממילא לא יהיה לו חיות ע"י כך.

ו כ הרב גור אריה צור נר"ו. עסקי המחר

[פי ישאלך בנד מחר](#) לאמר מה תעדת וחקקים וחספטים וגו' (וב')

ואמרו רבותינו בהגדה של פסח שהוא הבן החכם. ויש לדייק זאת מכך ששואל על עסקי המחר, הוא העולם הבא. וכמובא ברש"י בסוף הפרשה, [פי ישאלך בנד](#)

מחר, חיוס לעשותם, ומחר לעולם הבא ליטול שכרם. והשואל על עסקי המחר הוא העולם הבא, הוא הבן החכם.

ו כה. לב העברי. וְצִדְקָה תִּהְיֶה לָנוּ כִּי נִשְׁמֹר לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל הַמִּצְוָה הַזֹּאת. שמעתי מהרי"ש נ"י בשם שלה"ק, דצדקה נחשב רק למי שהוא מקיים כל התורה, אז מה שנותן לצדקה הרי זה נדבה. משא"כ חוטא, הרי צריך ליתן לפדיון נפשו, כדכתיב וְחֻטְאָךְ בְּצִדְקָה פָּרַק (דניאל ה, כד)⁹, לכן מה שנותן אין דינה כצדקה עכ"ד. ונראה לי על דרך זה, שלא יעלה על הדעת שצדקה שעושים עברנים יחשב כצדקה וכו', דבאמת זה נחשב כמו וּבְצִעַ בְּרֶךְ נֶאֱמַר ה' (תהלים י, ג), וְצִבְחַ רְשָׁעִים תִּזְעַק (משלי כא, כו), וְחֻסְדִּי לְאֲמִים חֲסָאָת (משלי יד, לד). אלא צריך מקודם סור מִרַע (תהלים לד, טו), ואח"כ יַעֲשֶׂה טוֹב. וזה שאמר הכתוב וְצִדְקָה תִּהְיֶה לָנוּ, רק אם נשמור לעשות את כל המצוה הזאת'.

עוד נ"ל, דאימתי יהיה צדקה שלנו חשובה, אם נעשה כהלכה בהלכות צדקה, וכגון ליתן קודם לעניי עירך, אמנם אם נותן צדקה ע"פ דעתו וסברתו, אינו צדקה, כי אם אין משפט, אין צדקה, וכאשר יאכל בשר הנשחט כהלכות שחיטה אז נחשב כשר, ואם לא כן הרי זה נבילה, כן יעשו צדקה כהלכה. וזה שאמר וְצִדְקָה תִּהְיֶה לָנוּ, רק אם נשמור לעשות את כל המצוה הזאת' של צדקה כהלכה.

הפטרות ואתחנן

הרב גור אריה צור נר"ו.

להפטרות נחמו

יש להבין מדוע תהא הפטרה זו ראשונה משבע דְּנִחְמָתָא וכיצד היא קשורה עם פרשת ואתחנן. ויש לומר כי התיקון והנחמה ל"עמי לא התבונן (ישעיהו א, ג)", הוא מזה שנאמר **שֶׁאוּ מְרוֹם** עֵינֶיכֶם וְרֹאאוּ מִי בָרָא אֱלֹה וּגו', וכנגד מזה שנאמר בפרשה **וּפִנְ תִּשָּׂא** עֵינֶיךָ הַשְׁמִימָה וְרֵאיתָ אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאֲרֶץ וְאֶת הַכּוֹכָבִים כֹּל צָבָא הַשָּׁמַיִם וְנִדְחָתָ וְהַשְׁתַּחֲוִיתָ לָהֶם (דניאל, טו), שהיא נשיאת עיניים להרע, אמר ישעיהו בדברי הנחמה נשיאת עיניים לטובה **שֶׁאוּ מְרוֹם** עֵינֶיכֶם וְרֹאאוּ מִי בָרָא אֱלֹה וּגו'.

ומובא בתיקונים מזהר חדש מִי בָרָא אֱלֹה, מִי אֱלֹה בָרָא, מִי אֱלֹה הוּא אותיות א-להים. אֱלֹה הַכוֹוֹנָה אֱלֹה פְּקוּדֵי הַמִּשְׁכָּן מִשְׁכַּן הָעֵדוּת, הַמִּשְׁכָּן הָעֶלְיוֹן. וְהַמִּשְׁכָּן הַתַּחְתּוֹן. והיינו נחמו נחמו, שלקינו בכפליים וינחמנו בכפליים, ועל שני מקדשות שלקינו נזכה בשלישית לשני מקדשות, אחד למעלה ואחד למטה ומכוונים זה לעומת זה, ככתוב [שמות ט"ו י"ז] תִּבְאֲמוּ וְתִטְעֲמוּ בָהֶר נִחְלִיתֶם מְכוֹן לְשִׁבְתֶּם פְּעֻלַּת יְהוָה מִקְדָּשׁ אֲדֹנָי כּוֹנֵנוּ יְיָיִךְ.

וכדפירש רש"י שם מְכוֹן לְשִׁבְתֶּם. מקדש של מטה מכוון כנגד כסא של מעלה אשר פעלת. מִקְדָּשׁ. הטעם עליו זקף גדול, להפרידו מתיבת השם שלאחריו, המקדש אשר כונו ידך ה'. חביב בית המקדש, שהעולם נברא ביד אחת, שנאמר אֶף יְדֵי יְסֻדָּה אֶרֶץ (ישעיהו מח, ג), ומקדש בשתי ידים, ואימתי יבנה בשתי ידים, בזמן שה' ימלוך לעולם ועד, לעתיד לבוא שכל המלוכה שלו. עכ"ל. ולעומקו של מקרא יֵאמָרוּ, שתי ידיים הללו כביכול של הקב"ה, ירמזון לידיהם של ישראל הנשואות בתפילה ככתוב [איכה גמא'] נִשְׂא לִבָּנוּ אֶל פְּפִים אֶל אֵל בְּשָׁמַיִם

⁹ בלי לבדוק במקור, מי קורא מקרא זה נכונה?

שעל ידי תחינתנו הממושכת את תחינת משה רבנו כנאמר ואתחנן, ייעתר לנו בוראנו ויזכנו למקדש השלישי שיבנה בשתי ידיו בב"א.

סוף ההפטרה. לב העברי. שְׁאוּ מְרוֹם עֵינֵיכֶם וגו' מְרֹב אוֹנִים וְאִמִּין כַּח אִישׁ לֹא נֶעְדָּר. פירש"י: כל הצבא אשר תראו במרום מְרֹב אוֹנִים שיש לו ושהוא אִמִּין כַּח, איש מהצבא לא נעדר שלא יקרא בשם, עכ"ל. וזה רבותא גדולה, לא כבשר ודם אשר ע"י עבודה לרבים נתבלבל, לא כן כביכול משגיח על כל פרט כאילו רק הוא אחד היה בעולם, איש לא נעדר מהשגחה פרטית. והכי נמי 'איש לא נעדר', היינו דאין 'איש' בכלל 'העדר' להתיאש מן הרחמים, ואל תהי מפליג לכל דבר להגביה שפלים, ד'מְרֹב אוֹנִים וְאִמִּין כַּח', בידו להרים ראש, ד'איש לא נעדר' מלהיות רב להושיע בישועת עולמים, ולא כבשר ודם אשר ע"י רוב הטירדות לא יכול להשגיח כל כך על הפרט, אבל אצל כביכול כל איש מיוחד לו חשבוננו, כדאמרו (ב"ב טז.) אשר בין נימא ונימא השגחתו על כל פרט כאילו הבריא היה לבדו בשבילו. וכן להיפך צריך כל אדם לומר בשבילי נברא העולם להכריע בו כל העולם (ע' קידושין מ.). והסבר הדבר איך אחד מכריע כל העולם, יש לומר שהוא כמו כלי מחשבת השעות (-שעון), אשר יש בו גלגלים רבים ויתדות המחברים, אלמלי חסר יתד קטן שבקטנים, עומד השעה, כי כולם קשורין ותלויין זה בזה, ונצרך ליתד קטן כמו הגלגל הגדול. הכא נמי בגלגלי עולם, פל פְּעַל ה' לְמַעַנְהוּ (משלי טז, ד), מְרֹב אוֹנִים וְאִמִּין כַּח אִישׁ לֹא נֶעְדָּר, דאין אחד אשר אינו נצרך לתכלית עולם, על כן אל תהי בז לכל אדם.

תָּן לְחֶכֶם וְיִחְכְּמוּ עִיר

אנא שלחו את הערותיכם!

הכתובת למשלוח: eliyahule@gmail.com

הערות מתקבלות גם באנגלית.

הודעה מאתר "לדעת" כאן תוכלו להוריד גליונות פרשת השבוע מדי שבוע (גם גליונו מופיע שם):

<http://www.ladaat.info/gilyonot.aspx>

מאמרנו מופיע **ונשמר** באוצר החכמה בפורום דקדוק ומסורה

<http://forum.otzar.org/forums/viewtopic.php?f=45&t=10317&p=272195#p272195>

מאמרנו מופיע **ונשמר** באתר דרשו <http://www.dirshu.co.il/?p=140390>

אם אתה מתעניין

בהבטים הלשוניים של התורה

(לשון המקרא, המשנה, התלמוד וכו')

אתה מוזמן להרשם (בחנם)

לקבלת דוא"ל בגושאים לשוניים

בכתובת: info@maanelashon.org

☺ בוא להחכים את עצמך ואת שאר המכתבים ☺